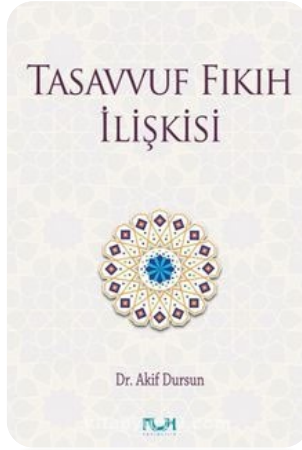

Kitâbiyat Book Reviews

Tasavvuf Fıkıh İlişkisi

Akif Dursun, Nuh Yayınları, İstanbul, 2021, 532 Sayfa, ISBN: 978-605-6896-37-8

Ahmet Bayır*

Kim fıkıh öğrenir ancak tasavvuf öğrenmezse fâsık olur; kim de tasavvuf öğrenir de fıkıh öğrenmezse zındık olur. Kim de ikisini birleştirirse hakikati bulmuştur.

İmam Mâlik (s.481)

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ahmdbayır17@gmail.com, orcid.org/0000-0002-2579-2839.

Tasavvuf Fıkıh İlişkisi adlı bu kitap Dr. Akif Dursun'un 2020 yılında yazmış olduğu doktora tezinin kitaplaşmış halidir. Fıkıh ve tasavvufun epistemolojik tahlili ile başlayarak iki disiplin arasındaki ilişkileri, şahıslar, konular ve hükümler üzerinden kronolojik olarak ele almıştır.

Kitap bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; "Fıkıh ve Tasavvuf Hakkında Genel Bilgiler", "Tasavvuf Fıkıh İlişkisi" ve "Tasavvufun Fıkıh Alanına Giren Konuları ve Hükümü" şeklindedir.

Birinci bölümde, fıkıh ve tasavvuf kavramları etimolojik açıdan ele alınmış ve tarihsel gelişim süreçlerine değinilmiştir. Yazar, fıkıhın doğuşu, gelişmesi ve kurumlaşması aşaması üzerine yapılan çeşitli tasnifleri zikretmiştir. Zikrettiği bu tasniflerin dönemlerine tarihsel açıdan dikkat çeken yazar, tasniflerin hakkaniyete uygun olmadığını ifade etmiş ve kendi tasnifini yaparak şöyle bir dönemlendirme teklif etmiştir:

1. Hz. Peygamber Dönemi
2. Sahabe ve Tabiin Devri
3. Müçtehid Ulemâ ve Mezhepleşme Devri
4. Fıkıhın İstikrar Devri
5. Modern Dönem

Yazar, tasavvufun doğuşu, gelişmesi ve kurumlaşması konusunu tasavvuf araştırmacıları arasında yaygın olan Zühd Dönemi, Tasavvuf Dönemi ve Tarikat Dönemi olarak ele almıştır. Tasavvufun kaynakları konusunu ise Kur'an-ı Kerim, Sünnet ve Yabancı Tesirler alt başlıkları ile birlikte incelemiştir. Yazar birinci bölümü, "Tasavvufta Bilgi Telakkisini" ayrı bir başlık altında değerlendirerek tamamlamıştır. Bu bölümde genel bilgiler vermenin yanında iki disiplin arasındaki ilişkilere de dikkat çekmiştir.

İkinci bölümde, tasavvuf ve fıkıh ilişkisine zâhir ilmi ve bâtın ilmi meselesi ile giriş yapmış, bâtın ilmini farklı yönleriyle uzunca ele almıştır. Konunun devamında, "Tasavvufta fıkıh-ı bâtın denebilir mi?" sorusuna cevap aramıştır. "Tasavvuf'un İlk Temsilcileri Kabul Edilenler ve Fıkıhla İlişkileri" başlığı altında sahabe ve tabiin dönemindeki tasavvuf temsilcilerine yer vermiş, ardından dört büyük mezhep imamı ve tasavvuf literatüründe öncü kabul edilen zatlara değinmiştir. Yazar bu isimleri anlatırken fıkıh büyüklerinin tasavvufi yönlerine, tasavvuf büyüklerinin

ise fikhî vukûfiyetlerine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda iki ilim arasındaki güçlü ilişkiyi temsilcileri nezdinde ortaya koymuş ve bu ilişkinin bir karşıtlık ilişkisi değil birbirini tamamlama ilişkisi olduğunu okuyucuya aktarmıştır. Aynı zamanda bu bölüm okuyucuya, tasavvufun ilk temsilcilerinin büyük kısmının fakih olduğunu da bildirmiştir.

Yazar, ikinci bölümün son kısımlarında tasavvuf ve fıkıhın birbirine benzeyen ve birbirinden farklı yönlerini iki başlık altında ele almıştır. Ardından mutasavvıf ve fakihlerin, şeriata ve ibadetlere bakış açılarını incelemiştir. Son olarak şariat, tarikat, marifet ve hakikat değerlendirmesi yaparak ikinci bölümü tamamlamıştır.

Üçüncü bölümde, tasavvufun fikhî ilgilendiren konuları ve bu konular hakkında verilen hükümler yer almaktadır. Yazar, özellikle seyrü sülûk, zikir, yardım isteme (tevessül, istiğase/istimdat, teberrük), kadın ve tasavvuf, zühd, tarikat kisveleri/hırka ve şatahat gibi konuları seçerek bunlar hakkında fukahânın değerlendirmelerine yer vermiştir.

Yazar bu bölümde tasavvufî konuları ele alırken büyük mutasavvıflar tarafından yapılan tanımlamalara sıkça yer vermiştir. Açıkladığı tasavvufî konuların ilk beş yüz yılda nasıl anlaşılıp uygulandığına değinmiş ve açıklamaların sonlarında konuları fikhî boyutlarıyla ortaya koymuştur. Bölümün sonunda ise “Ehli tasavvuf için farklı bir fıkıh olabilir mi?” sorusuna cevap aramıştır. Bu soru çerçevesinde tasavvuf ve fıkıhın ters düşmediği sonucuna ulaşarak ihtilafın ancak içtihadî haramlar, hakkında şer’î delillerin olmadığı mubah alanlar ve fakihlerin hakkında herhangi bir hüküm beyan etmedikleri hususlar üzerinde olduğunu aktarmıştır. Yazar, kitabın büyük bir kısmını oluşturan bu bölümde kendi görüşlerine de yer vermiştir.

Sonuç bölümünde yazar genel bir değerlendirme yaptıktan sonra ağaç metaforu ile fıkıhı ağacın dallarına, tasavvufu ise dallardaki meyvelere benzetmiştir. Bu metaforla fıkıh ve tasavvufun birbirleri ile hem ilişkili olduğuna değinmiş hem de fazilet açısından birbirlerine herhangi bir üstünlükleri olmadığına dikkat çekmiştir. Araştırmasında ulaştığı olduğu sonuçları özetle şu maddeler halinde sıralayarak çalışmasını tamamlamıştır:

1- Tasavvuf ile fıkıh arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır ve bu ilişki bir karşıtlık ilişkisi değil birbirini tamamlama ilişkisidir.

2- Tasavvufun fıkha ihtiyacı çok yüksek olduğu gibi, bu derece yüksek olmasa da fıkıhın da tasavvufa ihtiyacı vardır. Sûfîlerin fıkıh öğrenmesi zaruret düzeyinde, fakihlerin de tasavvufla ilgilenmesi ihtiyaç mesabesindedir.

3- Fıkıhın ana kaynakları olan Kur'an ve Sünnet, tasavvufun da ana kaynaklarıdır. Ancak, bir kısım yaklaşım farkları bulunmaktadır.

4- Tüm Müslümanların İslâm'ı yaşamasında genel çerçeveyi fıkıh çizmelidir. Sûfîler için bir kısım kendilerine özel fetvâlar verilse bile bunlar da fıkıhın çerçevesi içerisinde kalmalıdır.

5- Çeşitli manalarından takvâ mücâhedesini denilen ve zâhirî-batınî farzlara sarılmak, zâhirî-batınî haramlardan kaçınmak manasında tasavvuf her Müslümana farzdır. İstikamet mücâhedesini olarak isimlendirilen, sünnete azami uymaya çalışmak, nefsi terbiye, kalbi tasfiye edip yüksek hasletlerle donanmaya çalışmak manasına tasavvuf ise menduptur. Bunun haricinde keşf ve ittîlâ (müşâhede) mücâhedesini denilen ve belli makamlar elde edip, keşfe kerâmete sahip olmak için gayret etmek manasına tasavvuf ise duruma göre mekruh veya mubahtır.

6- Kişinin dinini öğrenmesi ve bunun için bilen birine başvurması farzdır. Bu kişinin şeyh veya âlim olması da gerekmez. Tasavvufun ikinci türünü yani istikamet mücâhedesini talep eden kişinin bunu bilen bir şeyhe/mürşide bağlanması da menduptur.

7- Tasavvuf ve tarikat ayrıdır. Tasavvuf için yukarıdaki hükümler verilirken istikamet sahibi bir tarikatta bulunmak için ancak müstehap hükmü verilebilir ve bu hususta kimse kınanamaz. Tarikatta bulunmak, bir üstünlük sebebi değildir, bu şartlar çerçevesinde bir tercihtir.

8- Bir mürşide bağlanan kişi, onun ancak şerîata uygun ve terbiyesi ile alâkalı emirlerine ittîbâ etmekle yükümlüdür. Kayıtsız şartsız itaat ancak Allah ve Rasûlünedir.

Yazar bu çalışmasında tasavvuf ve fıkıhın birbirini tamamladığını ve aslında ikisinin birbirine ihtiyacı olduğu tezini geniş bir şekilde işlemiştir. Çalışma boyunca fıkıh ve tasavvuf arasındaki ilişki, ilmî bir metod ile ortaya konmuş; bu ilimlerin birbirinden ayıramayacağı başarılı bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır. Bu alanda yapılmış fazla çalışmanın olmaması ve bu konuda yapılan ilk tez olma özelliğini taşıması da kitabın kıymetini artırmıştır.